

Zeitschrift:	Museum Helveticum ad juvandas literas in publicos usus apertum
Herausgeber:	Litteris Conradi Orellii et Soc.
Band:	- (1746)
Heft:	4
 Artikel:	Mantissa epistolica ad controversiam de argumento cartesii pro existentia Dei
Autor:	Heideggerus, Gotthardus
DOI:	https://doi.org/10.5169/seals-394590

Nutzungsbedingungen

Die ETH-Bibliothek ist die Anbieterin der digitalisierten Zeitschriften auf E-Periodica. Sie besitzt keine Urheberrechte an den Zeitschriften und ist nicht verantwortlich für deren Inhalte. Die Rechte liegen in der Regel bei den Herausgebern beziehungsweise den externen Rechteinhabern. Das Veröffentlichen von Bildern in Print- und Online-Publikationen sowie auf Social Media-Kanälen oder Webseiten ist nur mit vorheriger Genehmigung der Rechteinhaber erlaubt. [Mehr erfahren](#)

Conditions d'utilisation

L'ETH Library est le fournisseur des revues numérisées. Elle ne détient aucun droit d'auteur sur les revues et n'est pas responsable de leur contenu. En règle générale, les droits sont détenus par les éditeurs ou les détenteurs de droits externes. La reproduction d'images dans des publications imprimées ou en ligne ainsi que sur des canaux de médias sociaux ou des sites web n'est autorisée qu'avec l'accord préalable des détenteurs des droits. [En savoir plus](#)

Terms of use

The ETH Library is the provider of the digitised journals. It does not own any copyrights to the journals and is not responsible for their content. The rights usually lie with the publishers or the external rights holders. Publishing images in print and online publications, as well as on social media channels or websites, is only permitted with the prior consent of the rights holders. [Find out more](#)

Download PDF: 18.08.2025

ETH-Bibliothek Zürich, E-Periodica, <https://www.e-periodica.ch>

MANTISSA EPISTOLICA

Ad (*) Controversiam de Argumento CARTESII pro Existentia Dei.

GOTTH. HEIDEGGERI
ad V. Cel. S. WERENFELSIUM
Epistola.

QUas ad me dignatus es exarare literas, das VI. Non. Martias, redditæ mihi sunt pridie Kal. Mart. st. v. Sed, ut ex forma Sigilli apparuit, reseratæ & introspectæ a nonnemine, qui tamen cate satis cavit, ne indagari posset: Tu fortassis aut scies, aut felicius saltem suspicaberis. Nolui autem respondere, quin prius, captata commoda occasione egisset cum Celeb. D. *Suicero*, atque adeo haberem, quod

(*) Agitabatur isthæc Controversia sub hujus Seculi auspicio inter Viros Clarissimos, *SAM. WERENFELSIUM & J. H. SUICERUM*. Extat inter Opuscula Venerandi τὸν νῦν ἐν οἴκοις *Werenfelsii* Tom. II. p. 214. seqq. Summi hujus Theologi Basileensis ad *Deoduræum Gentangulum*. h. e. GOTTH. HEIDEGGERUM super hac lite Epistola gravissima, qua totam hanc Causam ad sagacissimi hujus Viri Judicium refert: Quid deinceps inter illos actum sit, hæc Epistolarum biga edebit. J. B.

quod legere cuperes ; nam tecum de ~~meo~~ solum sensu penuque colloqui religioni merito duxissem, non enim ita abundas otio ; ut debeas meis aliorumve mei similium , simplicis intelligentiae fratrum , frigidis ineptiis occupari. Nunc autem fortassis non iniquum Te cognoscere , quod ut facias humillime etiam atque etiam rogo obsecroque. Gravissima , Vir Exc. profecto est Epistola illa ad me Tua ; pugnant in illa cum summo judicio , summaque eruditione rerum pondera , qualia a nulla alia suada intorqueri posse rear ; sed patere dicam , non ideo carere festiva jocularique scena ! Nam , ut taceam exordium , in quo inficii tractatuli mei , quem pro mei similibus tumultuarie deproperatum Tibi quoque [pudet heu!] obtrudendum putavit Cl. Zuinggeri nostri festivitas , tam honorificam mentionem facis : Ut , inquam , hoc taceam , sane illud alterum mirifice est facetum , quod Tuo quoque suffragio velitatio illa , quæ Tibi cum Cl. SUICERO intercedit , dijudicanda mihi relinquatur. Scilicet ut olim lividinantes Deæ pastorem judicem in montibus Idæ quæsiverunt ; ita Vos Viri incomparabiles volueritis hominem rurestrem , diabolarem , vestrarum subtilitatum æque gnarum ac fraterculus quispiam Cumanus lyrae est , Arbitrum legere ! Absit profecto quemquam Vestrum tam scite jocari posse , ut illud mihi per somnum arrogem ! Et tamen , si forte tam bliteus essem , ut putarem me capere arduum illud dissensionis vestrae argumentum , non ideo eo dementiae processerim , ut de modo dissensionis ; de quo tamen epistola tua unice tractat , statuere me posse , aut debere existimarem . Unum igitur

igitur illud arripui, quod sub finem epistolæ mihi injunxisti, conari, nempe de placando Cl. SUICERI, rationibus abs te subministratis, animo, constabiliendoque rursus æternæ amicitiae fœdere, eique rei ita dedi operam, eoque cum fructu, quem mox dicturus sum; tanto enim vero lubentius, quod, ut ipse innuis, dudum illi Viro sanctissima observantia fideque me dederim, inductus tum aliis præclarissimis ejus meritis, quæ notiora sunt, quam narratu meo ut opus sit; tum præcipue, quod Vir iste visus semper mihi sit non calcata candidior nive, atque porro quo-vis oleo tranquillior, ut mirifice mirer evenire potuisse, ut neglectæ tantillum modestiæ venerit postulandus? Ceterum nolim Te, V. E. ideo credere, me cæca quadam & quidvis serviliter adprobaturum necessitudine ipsi esse addictum; quo profecto si essem more moratus & aliam haram quæsivissem & unctiorem fortasse rem inventissem. Immo vero in hac ipsa materia libere loquendo & obloquendo nonnulla ipsi extiti occasio edendi nuperi sui scripti; nam precibus, quibus ipsum exstimulasse me fateor, forte tantum non tribuisset; accessere tamen & aliæ causæ, de quibus post. Interim si colui hactenus Cel. Suicerum, notum mihi; non ideo, V. E. quam nunquam visum, minus semper profunda cum reverentia & admiratione colui, adhucque colo: Testis mihi loçuples Cl. Zwingerus, qui mihi vel ideo oculis meis magis charus, quod copiam mihi fecerit legendarum plerarumque incomparabilium lucubrationum Tuarum, qua voluptate vix unquam ulla mihi accidit sapidior. Quid multis? testis mihi esse possit ipsem D.

Suicerus noster , quicum , dici non potest quoties
 mutui mihi intercessere sermones de Te , quibus
 ab illo non minus quam a me ob incomparabi-
 lem ἀγχιστίαν eruditionemque laudibus in cœlum
 evehebare. Prolixus essem in hoc argumento :
 Sed tu curas scilicet quanti a me fias ! At de illo
 forte , quæ ergo caussa inquis , tam subito ex-
 sperati ? Dicam [ut decet judicem etiam jocu-
 larem ,] libere & vere ; quemadmodum tum ex
 ipsius Viri ore his diebus audivi , tum e variis rei
 gestæ circumstantiis observavi. Ipse quidem non
 videtur agnoscere , se adeo atrociter esse locutum ,
 existimatque pleraque immo omnia benignorem ,
 si placuisset , explicationem fuisse admissura. v. g.
 illud de *Equo Trojano* non potest non extra sco-
 pum dilatum censere , & sic de ceteris singulis.
 Mirari quoque videtur , tantine fuerint pauculæ
 quædam voces πτερόεντις potius stylo , [quem
 cuique suum peculiarem esse novimus , nullisque
 ædilibus subjectum ,] quam animo imputandæ ,
 ut ob eas tempestas velut in simpulo excitari debue-
 rit , quod quidem absit abs Te factum quis dicat ,
 sed factum est fitque adhuc ab aliis quibusdam ,
 qui cum iis hic neque feratur neque metatur ,
 Te ipso longe sunt iratores , & juxta Poëtam ,
 perinde ac conducti ad funera plorantes dicunt
 & faciunt prope plura dolentibus , atque adeo ,
 ne modum tenuisse *Suicerum* ostendant , ipsi vix
 aut ne vix quidem modum tenent. Ceterum
 iste fortassis quoque pertensurus est , neque tuum
 scriptum carere aculeis , ejusmodique phrasibus ,
 quæ benigno interprete perinde opus habeant. In
 eo etiam quod de Theologorum quorundam inad-
 vertentia , non poscente , ut videbatur , propo-
 sito ,

sito, adspersisti, vix non credidit vapulasse secum manes τῶν μανερίτων *Heideggeri nostri*. Porro caussas habuit [veras an verisimiles non refert,] credendi, Judicij Tui illam balistam, in se unice fuisse intentam. Et mirum sane fuit, a tot mortalibus, vestratibus quoque, & vix non a Temetipso respcionem unice & nominatim a *Suiceru* fuisse exspectatam, [cujus rei ex parte ipse testis esse possem, ni majus opus scilicet moverem, judicemque potius agerem,] antequam iste in animo habuisset, immo cum aut vix aut nondum judicium tuum vidisset, a me enim primo, satis id sero accepit. Non pauca ejusmodi acciderunt, quibus & alii inducti sive crediderunt, sive erraverunt unum hunc peti Volcentem. Vellit quoque Cl. *Suiceru* Te considerare, adeon' importune impatientiorem, si tamen talem se præbuerit, tot cottidie ferme undique stylis fodicatus & laceratus? Nosti sine dubio, quam nuper *Coccii* nomine acriter vapulaverit, a quibus iectibus repellendis vix respirans videt alium objectum nodum, & sese quoque *Cartesii*, velut alterius Tyndaridis, nomine, omnium, non sine maligno risu, signari oculis, sua nunc promissa reposci! Fateor equidem, & rem satis indignam esse fateor, neque Candor Tuus diffitebitur, Virum illum, cum inter oppido paucos Literarum gloriam in Schola nostra adhuc sustineat, crebro satis exedere cogi, quæ non intrivit, aque multis, quos tamen nullo non februorum genere placare saepe conatus est, sic satis inclementer haberi, in quorum turba cum & Tu, V. E. quamquam & fortuito, & innocens, & amicissimus cætera Viro & modeste agens, comparueris,

quid mirum & erga Te illi frontem nonnihil stria-
 tam vel fuisse, vel visam fuisse? Num quid etiam
 mansuetissimus quisque certis momentis non blan-
 dientibus quoque asper inveniri potest? Sed de-
 flexi ab officio Judicis, redeo in thronum, ve-
 nioque ad illam querelam de suggillata Celeber-
 rima Academia vestra: Hujus vero culpæ *Suicer-
 rus* minime omnium reum se fateri vult, perne-
 gat quicquam huic se imputasse, ut qui procul
 ita faciendi caussas habuerit, sed notasse tantum,
 ait, censuras malaque officia, *non ab illa, sed a
 quibusdam in illa* vitæ mimum agentibus sibi aliis-
 que nostratis exhibita, atque ne præter rem
 fecisse videretur, copiosum mihi syllabum texit,
 e quo quædam ipsum spectantia, ut suggerit me-
 moria, innuere non erit alienum. Basileenses er-
 go fuisse, ait, qui cum ob *Fata* sua vexaretur,
 nostros acerbissime stimulaverint; qui vexaverint
 paragraphum ex *Apologia* sua vernacula excerptum
 de *abolitione Antichristi*: Qui propter scriptum *An-
 tispanhemianum* & nostros concitaverint, & Aro-
 viano Conventui illud obtruserint: Qui suam
 de Creatione animæ & peccati propagatione sen-
 tentiam a primariis Ecclesiæ Reformatæ Docto-
 ribus haustam critico veru fixerint. Porro
 cum de *Jure Magistratus circa Sacra* disputasset,
 circumlatam esse Tiguri epistolam, ceu Basileæ
 a nescio quo scriptam, satis virulentam, qua do-
 ctum fuerit immane quantum abhorrere Basileam
 vestram ab his aliisque Viri hypothesibus, quæ
 quidem epistola multis mihi conjecturis sese sup-
 posititiam probasset, nisi religio esset, maximos
 Viros, qui illa, ut tali, libenter contra D. *Sui-
 cerum* usi sunt, talium artium vel capaces crede-
 re,

re, vel reos. Hæc & similia, quæ lubens prudensque prætereo, ponderaturis non credit Vir ille insolens iri visum, quod data occasione memorem se sensuque non carentem testatus sit. Videtur jam & illud abs te cogitari velle, Scriptum tuum comparuisse *ἀδεσπότον*, nec certe ipse, cum manum injiceret, pro certo autorem scivit, neque ego, qui a Cel. *Zuingerio* in aurem dictum scieram, ipsi aperui, quod te latere malle suspicarer. Meminisse D. *Zuingerus* potest, me id ipsi ita scripsisse. Neque etiam defuit vestras quidam, minorum is quidem gentium, alibi jam degens, qui sese confidenter autorem venditavit & forte adhuc venditat, nisi a me ipso confusus jam sapit; cui quidem mortali profecto non pauci credissent, nisi vidissent tantam, quæ in judicio comparet, maturitatem atque eruditio nem non vulgo exsculpi e quercu, non juvenculo alicui, sed versatissimo & non e multis Viro esse tribuendam. Interim nullam [ait porro *Suicerus*] videri necessitatem cur *Werenfelsio* quis impacta putet, quæ Titio potius Sempromiove ingesta sunt, ingestaque videri possunt. Plura ejusmodi, quæ non memini, nam ne hæc quidem fortassis recte memini, & D. *Suicerus* & res ipsa in tribunali scilicet sedenti responderunt, quibus ego impeditus, horrendi carminis legem pronunciare, aut tela trisulca manu mittere hactenus non sustinui, recte potius atque ordine me facturum putavi, si fierem de judice *Mesirths*, aut de Consule Rhetor, quemadmodum & ipse quoque hoc potius, quam quidquam aliud a me exigere visus es. Quapropter rationibus a te suppeditatis Cl. *Suiceri* animum, qua potui persua-

sionis arte adortus sum , literas quoque tuas ,
 quod suavissima humanitate totæ fere stillare immo
 undare , & ad illum potius , quam ad me scrip-
 tæ viderentur , ipsi commonstravi , tandemque
 serio , ac non sine additis rationum momentis
 obsecravi , ut paces confieri pateretur : sed risu
 syncrusio hos anxious sudores meos prosecutus
 negavit tanto isto apparatu opus fuisse , non esse
 se jamdudum , nec velle esse videri de Demea-
 rum morosorumque natione , quibus frons per-
 petua caperet severitudine , neminem unquam
 antehac priorem a se perstrictum , nedum lœ-
 sum . &c. multa in hanc rem addidit , quæ lon-
 gum esset singulatim afferre , e quibus ego con-
 jicio , inclinare ipsius animum ad non pacem dun-
 taxat , sed arctissimam necessitudinem , Tecum ,
 si non dignere , jungendam & ferruminandam ,
 [quod evenire nemo probus , nemo sanus est ,
 quin vehementissime optet , & utrinque vehe-
 mentissime suasurus sit ,] & siquidem forte victus
 jam abs Te quibusdam videatur Humanitate ; cer-
 taturum aliâs quam gnaviter & palam facturum ,
 quanto te loco habeat &c. Huc , inquam , incli-
 nare candidissimum Viri animum certum habeo ,
 non imaginarium. Patere igitur , Vir summe ,
 ut & Te quam humillime orem exoremque , ne
 non iisdem passibus viro occurras , niveamque ,
 quam adeo egregie jam probasti mansuetudinem ,
 exædificare pergas , neque adeo aures dedas in
 ditionem Cinislonum quorundam aut Misenorum
 [qualium Basileæ quoque felicem esse annonam
 cur ambigam ?] quibus nihil accidere posset ju-
 cundius , quam Vos , primaria Patriæ lumina vi-
 dere commissos & paratragœdiantes in re Comi-
 ca.

ca. Temporum nostrorum , quibus tam pauci aliqui sunt, cognitione veritatis , quæ secundum pietatem est , altius saniusque imbuti , spissaque alia ratio sine dubio vos invitat , ut positis si multatibus præcipue e dissensione & verbulis non adeo gravibus , certe non capitalibus , ortis , velitis porro sociatis animis & operis propagandæ pietati , & liberali illi liberæque Sophiæ , ad quam afferendam unice nati factique uterque videmini , totoque in orbe suspicimini , incumbere . Quod si visum fuerit materiam de Argumento Cartesii reciprocis exercitationibus porro erudere [nam sane audio neutrum vestrum velle videri jam εκτελοζεῦσθαι πάντα βέλη] sine dubio grates grates laudesque immortales orbis literatus vobis acturus est : Nemesin saltem & dentariam abesse optabit , atque , ut confido , impetrabit . At quis , inquies , tu homo es , qui tam confidenter oratorem & consiliarium te nobis obtrudas ? Auricomus , inquam , cum magno suo Apolline : sed fateor , Vir incomparabilis , fateor nauci , flocci , nihilique mortalis sum , certe non dignus , qui præ vobis figam palum in parietem . Verum quid facietis ? Potui non sine colore abuti ea vestra humanitate , qua uterque tam copiose sermones super isto negotio mecum cædere dediti non estis . Tulit me , qui alioqui ita Titanicum tuetur , Suicerus ; Fer & tu V. E. atque cogita matris meæ filium non aliū suisse , ad quem primum inopinato plane delata est controversia quamprimum controversia fieri cœpit . Nullo meo commodo , assentior Tibi . Nam ut extra numerum habeam , quæ tu mihi inde incommoda auguraris ; quotusquisque lecta ista disceptatione

Excellentissimi ac Celeberrimi Nominis Tui
humillimus & verissimus Cultor

Gotthardus Heideggerus.